

Оригинални научни рад

<https://doi.org/10.18485/folk.2022.7.1.3>
582.639.21:[398.22+2-264](100)
582.639.21:[392+398.91+515.89](497.11)

„Јабука која касно сазри, дуго стоји“ (Неколико цртица о јабуци)¹

Радивој Радић

Плод над плодовима, пун и препун сласти,
двосложно име, нагласак један носим;
љубавници страсни веома ме воле.
Него, ако прво одузмеш ми слово,
наћи ћеш да спадам у род гвожђа љутог,
закивам се лако кад врхом ударим.

Византијска загонетка
(Решење: *јабука*)

Јабука је најраспрострањенија континентална воћка која се узгаја већ три хиљаде година. С временом је задобила како митолошки, тако и религијски значај у културама као што су античка грчка или нордијска, а њена симболика се среће и у хришћанској цивилизацији. Јабука је симбол љубави, пријатељства, знања, магије, обнове, плодности, свежине, па и царске власти. Она је свето стабло и може имати везе са доњим светом, а због свог лоптастог облика и црвене боје поседује и соларну симболику. У хришћанству јабука може бити и евхаристијски симбол. Због њене важности сачувани су многобројни подаци о томе како и када се сади, узгаја, чува, калечи. Уз то, јабука је и незаобилазан састојак многих лекова, а ушла је и у поједине пословице српског народа.

Кључне речи: Јабука, симболика, антика, Средњи век, митологија, религија узгајање, складиштење, лекарија, рецепти.

У најопштијим енциклопедијама може се прочитати да је јабука (*Pirus malus*) листопадно дрво из фамилије *Rosaceae* које има широку крошњу, наизменично распоређене листове јајастог облика, док су јој

¹ Овај рад је настао на пројекту бр. 177015 под насловом *Хришћанска култура на Балкану у средњем веку: Византијско царство, Срби и Бугари од 9. до 15. века*, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

цветови бели или ружичасти. Њени плодови, веома укусни и хранљиви, сазревају крајем лета и током јесени. Сматра се да порекло води са подручја средње Азије, а на том континенту и Европи је узгајана од најстаријих времена. Досељеници су је пренели у Америку и Аустралију. Имала је религијски и митолошки значај у многим културама, нарочито у нордијској и античкој грчкој, али и у хришћанском свету. Сматра се да данас постоји више од десет хиљада сорта јабуке. У народним лекарству јабука се употребљава на многобројне начине: прави се чај од њених љусака, справља се јабучни сок против кашља, користи се као лекарија против болести бубрега.

Према подацима које у 1. веку доноси Плиније Старији, у старом Риму су биле познате двадесет две сорте јабуке. Пишући о томе како јабуке треба да се чувају, гласовити учењак препоручује да просторије за складиштење треба да буду изграђене на хладном и сувом месту. Те просторије треба да имају застакљене прозоре окренуте према северу тако да заустављају јужне ветрове. Плиније Старији доноси и један необичан податак: јежеви приликом спремања хране за зиму причврсте отпале јабуке на своје бодље тако што се котрљају по њима, а још једну носе у устима и све то одлажу у шупљину стабла (Плиније Старији 2015: 191, 288, 293, н. 4).

На први поглед разнолика и у широком распону, почев од Парисове јабуке раздора која је (по причи) довела до Тројанског рата, на једној, до соларне симболике, на другој страни, значења јабуке исказана сликовитим знацима ипак су веома блиска. Симболизам јабуке произлази одатле што се у њеном средишту налази звезда са пет кракова што је стварају алвеоле, односно мале дупље у којима су смештене семенке, те се због тога сматра плодом спознаје и слободе. Када се јабука усправно, по оси петелке, пресече на два једнака дела, откриће се пентаграм, традиционални симбол знања, што га твори сам распоред семенки (Chevalier i Gheerbrant 1983: 211).

У предањима древних Келта јабука и јесте плод знања, магије и откривења и као таква служи као чудотворна храна. Будући да њен плод има натприродну моћ, стабло јабуке заправо је стабло другог света. Уз то, јабука је код Ираца и Велшана митско боравиште у коме почивају умрли краљеви и јунаци, док је код Гала стабло јабуке било свето стабло, као и храст. За њу се сматра да је плод који одржава младост, да је, дакле, симбол обнове и трајне свежине. Због свог лоптастог облика, уопште, јабука означава сваку земаљску жељу и задовољство у таквој жељи (Chevalier i Gheerbrant 1983: 211–212).

Сматра се да је у грчком свету још од античких времена јабука била симбол љубави, а с тим у вези постојао је и обичај да младић или

девојка баце јабуку оној или ономе ко им се допада. У *Етиопским новестима* од Хелиодора (3. век), роману који је у Византији уживао велику популарност, приликом неке процесије у Делфима млади Теаген изазвао је толико дивљење да су га присутне жене засипале цвећем и јабукама. У *Палатинској антологији*, збирци текстова која је настала у 10. веку, налазе се два епиграма приписана филозофу Платону, у којима младић баца јабуку с поруком својој вољеној. Један од епиграма гласи: „Јабука сам, а баца ме неко ко те љуби страсно; хајд, реши се, о Ксантипо, знаш да обе свенућемо“. Коначно, у познатом лексикону Хесихијевом (5–6. век) налази се објашњен израз „бацити се јабуком“: изјавити неком љубав и на љубав га навести (Миловановић 1986: 67, бр. 97, 144–145).

Када је у питању загонетка која је на почетку рада наведена као својеврстан мото, треба упозорити да је посредни игра речима *милон* (*μῆλον*) и *илос* (*ἴλος*), где прва означава јабуку, а друга клин.

Постоји и соларна симболика јабуке повезана са чињеницом да је сличног облика и да је црвене боје. У Византијском царству јабука је била и симбол царске власти (Џелебџић 2004: 123–132). Лоптаст, односно сферичан облик јабуке, као и њена црвена боја на особен начин су се стекли у једном од многих предања која су у грчком свету пратила османлијско запоседање Цариграда 1453. године. Они који нису могли да се помире са чињеницом да је миленијумско Византијско царство срушено, уверавали су себе да последњи цар Константин XI Драгаш Палеолог (1449–1453) није мртав него само спава. На позив са неба, који он очекује, доћи ће да спасе своје поданике. Ово веровање је кроз векове задобијало различито рухо, појавиле су се многе верзије али са увек јасном и истоветном поруком. Сагласно том веровању, Турци ће бити одбачени на исток, све до места званог Дрво Црвене Јабуке или Монодендрион које је, како се сматрало, било Мухамедово родно село. У појединим верзијама овог предања „убоги човек“, а у неким другим „цар за кога се претпостављало да је мртав“, појавиће се и отерати Турке. Оваква веровања су била део онога што се звало *мегали идеја* (велика идеја), док је читав циклус васкрснућа, устоличења и победа уснулог цара дат у седамнаест минијатура у *Хроници* критског сликара Георгија Клонцаса која потиче из 1590. године (Никол 1997: 115–122).

О животу овог предања међу грчким живљем извештавају и поједини људи из западне Европе који су разним поводима долазили у Истанбул и провели извесно време у Турској. Штавише, касније, током 19. века, митема о уснулом цару постала је тема савремених грчких песника. Песма Јоргоса Визиноса (1849–1896) *Последњи Палеолог* завршава се причом о цару кога је пробудио анђео и који је мачем отерао Турке све до Дрвета Црвене Јабуке. Јоргос Залокостас (1805–1858) у

својој песми *Мач и круна*, објављеној 1854. године, предвиђа да ће доћи дан када ће круна цара Константина XI Драгаша Палеолога, коју је Господ узео да би је сачувао на сигурном, бити враћена на главу светлококог цара. Костис Паламас (1859–1943) у својој поеми *Царева свирала*, објављеној 1910. године, даје једно од најпоетичнијих виђења овога мита у модерној грчкој књижевности:

Ја, цар, пробудићу се из свог мраморног сна,
И крочићу из своје тајанствене гробнице
Да широм отворим зазидану Златну капију;
И – победник над калифама и царевима,
Прогонећи их до Дрвета Црвене Јабуке –
Завешћу мир на својим древним границама (Никол 1997: 128).

Премда се илузија о *мегали идеа* коначно претворила у прах са катастрофалним неуспехом грчке инвазије на Малу Азију 1922. године, опсена о уснулом цару остала је да живи у облику приче. Тако је једна од релативно новијих верзија овог предања одјекнула у популарној песми названој *Мраморни цар* која потиче из 1970. године:

Послао сам две птице до Дрвета Црвене Јабуке,
о коме легенде говоре:
једна је убијена, друга рањена, и никада ми се више
нису вратиле.
О мраморном цару нема ни речи, ни гласа.
Ипак, старице причају својим унуцима о њему бајке.
Послао сам две птице, две ластавице,
до Дрвета Црвене Јабуке.
Али оне су остале и постале сан... (Никол 1997: 128).

На нарочит начин јабука се помиње у једном занимљивом писаном споменику 10. столећа. У питању је раздобље једне од византијских ренесанси, тзв. Македонске ренесансе, која је везана за истоимену владарску династију, пре свега за чувеног Константина VII Порфирогенита (913–959). Цар-писац и његови сарадници су предузели низ библиографских подухвата којима се може приписати помањкање оригиналности, али не и племенито старање да се енциклопедијски уобличи знања из појединих наука. У овом случају реч је о јединственом извору који садржи подробна и систематски сређена знања о процесима пољопривредне производње у Византијском царству и који носи назив *Геопоника* (*Peri georgias eklogai*) (*Geoponica* 1895: 1 sq.). Спис се састоји из двадесет поглавља у којима су сакупљени савети практичног карактера, односно

препоруке неопходне за вођење сеоског домаћинства. Сматра се да је *Геопоника* састављена између 944. и 959. године (Kazhdan 1991: 834).

Као и сва енциклопедијска дела настала у кругу интелектуалаца и сарадника цара Константина VII Порфирогенита, и *Геопоника* је спис компилативног карактера, па је стога и изазвала научне полемике у византологији. Изречена научна мишљења се крећу у широком луку од оцене да спис има извесне оригиналне елементе до потпуног негирања његове самосвојности и свођења на просту компилацију која у себи садржи делове ранијих сличних зборника (Kazhdan 1991: 834). Како било, пољопривредна енциклопедија из 10. века на особен начин сабира и региструје све оно што се тада знало о тој дисциплини и као таква јединствен је извор за оновремену агрикултуру Византијског царства.

О јабуци се углавном говори у 10. поглављу списка *Геопоника*. Када је у питању њено засађивање, истиче се да се она сади семеном, попут бадема, pistaћа, леске, кестена, јеле, чемпреса, ловора, црног јасена, смрче или бора (*Geoponica* 1895: 266, 3, 3). Јабука се садилa два пута, у пролеће и јесен, а на безводним местима требало ју је садити с јесени, после првих киша. У наставку састављач *Геопонике* наглашава да она воли прохладна, влажна и места са црницом. Да је не би разједали црви, око јабуке је округ требало посадити морски лук. Црвљива јабука ће се излечити ако се око корена полије свињско ђубриво, растворено у људској мокраћи. Ова воћка, наставља именован непознати састављач, веома воли мокраћу и треба је непрестано заливати урином. Неки уз мокраћу додају и козје ђубре или талог од старогa вина и тиме заливају корење, јер се сматра да ће тако јабуке бити слађе. Болесна јабука ће се излечити магарећим ђубривом које се раствори у води тако што се њено дрво полива шест дана на заласку сунца са честим паузама док она не пусти изданак. Уколико се жели да јабука буде издашнија и да не отпада, треба од цеви одсећи широк прстен и ставити га на стабло на висини стопе од земље. Када јабуке почну да расту, онда треба скинути тај амulet. Потребно је да се то ради једном годишње и јабуке ће бити сасвим здраве. Да јабуке на дрвету не би постајале гњиле и да их гусенице не би разједале, требало је користити жуч зеленог гуштера тако што би се њом са свих страна намазало дебло. Црве који уништавају дрво требало је вадити бакарним ексером тако што би се љуштила кора све док се не допре до црва (*Geoponica* 1895: 277–278, 18, 1–10).

Да би јабуке постале црвене, саветује се да се испод њих посаде руже или да се њихово дрво полива мокраћом. Када је у питању калемљење, јабуке се могу цепити са сваком дивљом крушком и дуњом. Ако се то уради с дуњом, добијају се веома лепе јабуке које се у Атини називају *медене*. Исто се може урадити и са платаном, шљивом и лимуном (*Geoponica* 1895: 279–280, 19, 1, 3; 20, 1–3).

Убрале зреле јабуке могу се дуго очувати. Треба их брати руком и пазити да не буду угруване. Потребно је сваку појединачно умотати у лоћику тако да буду сасвим затворене и потом смештене у глинене посуде, али тако да се не додирују. Онда се препоручивало да се глинена посуда затвори поклопцем и остави на горњи спрат, на прохладно место где не допиру дим и непријатни мириси. Неки су јабуке премазивали грнчарском глином и, када би се осушиле, скупљали су их. Јабуке ће остати читаве уколико би се под њих подметнули листови ораха који су им давали веома лепу боју и мирис. Још је боље сваку јабуку умотати у листове ораха, а оне не би трулиле ако су остављане у јечам. Сачуваће се и ако се обложе сувим листовима смокве, онда премажу белом глином и осуше на сунцу. Ако би се жуч зеленог гуштера ставила на врх јабуке, плод не би био подложен труљењу (*Georonica* 1895: 280, 21, 1–12). Од јабука се правило и вино (*Georonica* 1895: 219, 8, 17).

Позната библијска прича о Адаму и Еви и везивање плода јабуке за симболику сагрешења бацила је у засенак хришћанске и традиционалне симболе јабуке. Познато је да се њена општа симболика везује за плодност, љубав, здравље, лепоту, пријатељство. Али, јабука у византијској химнографији и српској црквеној књижевности постаје и евхаристијски симбол. Она се узима уместо причешћа и постаје тело и крв Исуса Христа. Тако се у *Животу деснота Стефана Лазаревића* из пера Константина Филозофа може прочитати како су непосредно пре погубљења Вук Лазаревић и Лазар Бранковић уместо причешћа узели јабуку. Остало је записано:

Томе (Асалхану) предадоше (Вука) да га спроведе. (Он) даде (Вуку) јабуку, а овај половину даде сестрићу своје а половину, помоливши се, узе (сам) уместо причести. Није тада било никога да их причести, па су јабуку уместо крви и тела Господњег окусили (Константин Философ 2009: 71).

Овај мотив од Константина Филозофа преузима и патријарх Пајсије у *Житију светог цара Уроша*:

И Вук и Лазар наведоше Турке на Српску земљу, и попле-нише и поробише и плен велики узеше, и тамо и живота лишише се. Награду примише од руку њихових: на Ускрс Христов убијени бише. Њих Муса Бајазитов посече, Вука и Лазара. Говоре да, пошто ту близу њиховог погубљења не беше свештеник, поделише између себе јабуку и уместо тела и крви Христове, помолише се. Главе им одсекоше (Пајсије 1993: 99).

И код једног и код другог хагиографа узимање јабуке уместо причешћа двојице српских угледника било је праћено њиховом молитвом (Бојовић 2014: 527–528). У питању је литерарна традиција која сеже до старозаветне *Песме над песмама*: „Што је јабука међу дрветима шумским, то је драги мој међу момцима; жељех хлада њезина, и сједох, и род је њезин сладак грлу мојему“ (2, 3). Међу тумачењима ове старозаветне књиге, веома је значајно оно Теодорита Кирског, познатог богослова из прве половине 5. века, које је на српскословенски превео управо Константин Филозоф. Он наглашава: „Јер је велика разлика између јабуке и љиљана. Јер љиљан весели само вид и укус, док јабука (весели) и вид и мирис и укус, и онима који то желе пружа уживање...“ (Бојовић 2014: 528–529). Овде је, дакле, поента на укусу јабуке којим она надмашује љиљан. У византијској химнографији дрво јабуке најчешће означава Богородицу, а њен плод самога Исуса Христа.

У византијској медицини се среће велики број рецепата за лековите каменце чији је важан састојак и јабука. Такви савети се налазе у медицинском трактату који се датује у широк временски период од средине 11. до друге половине 14. века (Литаврин ²1997: 28). Реч је о својеврсној медицинској енциклопедији у којој одељак посвећен фармакологији заузима највећи део и више је окренут практичним упутствима него напоменама од ширег теоријског значаја.

Аутор трактата саветује да се после пражњења желуца узима мање обилна и лака храна, а препоручује се и умерено кретање. Млади који имају врео темперамент требало би да пред спавање узму дуњу и јело које је направљено од јабука са ружама, сандалом, каранфилићем, циметом и нардом (Литаврин ²1997: 37–38).

Један део трактата, посвећен женама које се налазе у благословеном стању, нуди низ употребљивих савета за будуће мајке. Када жена остане у другом стању, стоји записано, код ње долази до губитка апетита и она има жељу да једе грубу храну као што су, на пример, пресољене намирнице и томе слично. Не би требало да се трудница замара, а нужно је да избегава пењање на узвишена места и силажење с таквих места. Пожељно је да узима јело направљено од јабука са шећером, сандалом, ружама, каранфилићем и стахисом. Стахис је ароматично дрво, индијски *нард*, које расте у Малој Азији (Литаврин ²1997: 40).

Јабука се као састојак налази и у неким сирупима, на пример, у оном који је направљен од сока ружа и воћа: дуње, јабуке, нара, киселог грожђа, ружа и крушака. Овај композитни сируп, истиче састављач медицинског трактата, делотворан је при губитку апетита, веома користан за желудац, поспешује рад јетре, оснажује срце, весели душу, ублажава врућу и отклања повраћање и мучнину (Литаврин ²1997: 49). За сируп састављен од два литра јабуковог сока и исте количине шећера,

које треба кувати до кључања, каже се да уклања жеђ и јача желудац и јетру (Литаврин ²1997: 59).²

Уље од јабуке припрема се тако што се она помоћу крпе одозго згњечи заједно са кором и у количини од три унце³ помеша са једним италијанским секстаријем биљног уља и тако остави на сунцу четрдесет дана (Литаврин ²1997: 64).

Попут света античке Грчке, и у српским земљама јабука је задобила значење дара, понуде и доказа љубави и пријатељства. Нарочито велику улогу она има у односима момка и девојке при просидби и свадби. Момак се од милоште на девојку баца јабукама, али важи и обрнуто, па тако и девојка на свог изабраника баца јабуке. О прошевинама је јабука неизоставни дар. Сватови се не пуштају у девојачку кућу пре него што из пушке погоде јабуку постављену на „копљу“ на каквом високом месту. У неким крајевима млада баца јабуку коју сватови грабе. За време ручка сватови у јабуку забадају новац, а она се после даје невести (Чајкановић 1985: 107–108, 110–112).

Штавише, јабука може бити симбол дара уопште. У песми се каже: „Босиљак се од мириса даје, / Јабука се од милости даје.“ Осим тога, јабука се схвата и као жртва, па је тако постојао обичај да када сватови доведу младу у нови дом, она онда најпре крочи на праг и ту попије вино. Потом сватови иду до бунара који младожења и млада обилазе и онда у њега баце или поред њега оставе три пута свако по једну јабуку у коју су заборене кованице (Чајкановић 1985: 107–108).

Јабука може имати и везе са доњим светом па се сади на гробљу, а користи се и за мртвачку жртву тако што се ономе ко је преминуо доноси јабуке. О празницима породица упокојеног ставља јабуке на крст или их о задушницама закопава у гроб код главе преминулог (Чајкановић 1985: 108–109). Јабуке стоје у вези са празником Светог Петра (29. јуна, односно 12. јула). Дотле се не смеју јести, а тога дана имају се прво „дати из руке“ (мртвачка жртва), па тек онда јести. Једна врста јабуке се зове петровача. Пре тога је јабука можда припадала громовнику Перуну. На дан Усековања главе Светог Јована Крститеља (29. августа, односно 11. септембра) не сме се јести црвена јабука (Чајкановић 1985: 109–110).

Јабука се код Срба јавља и као симбол плодности, а у вези с тим постоје многи свадбени обичаји. Познато је и то да њена гранчица може служити за избављење. Употребљава се и у предсказивању, али нарочито ако је у питању љубав. На кога падне јабука коју је бацила девојка

² Литра је овде мера за тежину и износи 327 грама (Schilbach 1970: 58 sq.; Литаврин ²1997: 43 н. 49).

³ Унца је мера за тежину и износи 27,3 грама, док је секстариј (грчки *xestis*, латински *Sextarius*) мера за течне и сипкаве материје и износи 0,547 литара, односно 178,869 грама (Schilbach 1970: 115 sq.; Литаврин ²1997: 44 н. 53; 63, н. 120).

тај ће јој постати муж. У народној митологији и приповеткама јабука се често помиње. Нарочито су распрострањена разнолика веровања о митским јабукама које расту на дрвету коме не припадају и које обично, у планинама и у језеру, чува аждаја или арслан или некакво друго чудовиште (Чајкановић 1985: 112–113).

За разлику од жена које је немају, мушкарци у грлу имају јабучицу, како се веровало, насталу од јабуке коју је Ева дала Адаму. У страху који је осетио када је угледао Бога, њему није успело да је прогута него му је остала у грлу. Јабука се шаље и као позив на мегдан, а пристанак се показује тако што је изазвани поједе. Јабука се као лекарија користи и у бајањима, а, као и њене коштице, помаже против грознице. Она је лековита кад човека обузме општа изнемоглост, када треба да се лечи од гушобоље или брадавица, кад је потребно да исцели опекотине. Уопште, попут лека, јабука се носи болесницима. Сањати јабуке значи непријатност, болест и беду, с једне, али и гозбу, с друге стране (Чајкановић 1985: 114–115).

Јабука је нашла своје место и у српским пословицама, а међу оним које је сакупио Вук Караџић су и следеће: „Чоек није јабука да га омиришеш“; „Да си јабука, да те у њедра метне! да си цвијет, да те за капом носи! Говори обично Циганка кад врачалу казује коме како га ко милује“; „Јабука која доцкан сазри дуго стоји“; „Као да си јабуку располовио. Кад је ко на кога врло налик“; Као златна јабука. Рече се нп. за лијепо дете“; „Твоја јабука неће погинути. Кад ко кога за што моли, и значи да му неће бити забадава ако му оно учини, него да ће му што поклонити, као пријатељ пријатељу што да или пошаље јабуку“ (Караџић 1987: бр. 233, 888, 1754, 2145, 2155, 5492). Примерене су и изреке: „Јабука која касно сазри, дуго стоји“; „Јабука под јабуку пада“; „Јабука у туђој руци – увек већа“ (Стојичић 2006: 247).

Када су посреду српске земље и, уопште, простор Балканског полуострва, лековитом се сматрала и тзв. вучја јабука (*Aristolochia clematitis*). Реч је о зељастој биљци чија је стабљика жуто зелена и висока око један метар, листови јајастог облика и плод многосемена чатура. Вучја јабука, која цвета од маја до јуна, као лек може се срести у једном српском медицинском кодексу, тзв. *Ходошком зборнику*, чије се састављање датује у крај 14. или почетак 15. века (Катић 1990: 3–23). У овом нашем најстаријем терапијском кодексу, у којем се налази мешовита медицинска грађа (Катић 1986: 123–131), налази се и неколико рецепата за лекове чији је састојак вучја јабука.

Као лек против обољења слезине препоручује се вучја јабука, ишчупана из земље с кореном, из које се извади семе и иситни, а кад се добро осуши треба га прелити водом. Онда се та течност процеди кроз ново платно и даје оболелом да попије (Катић 1990: 22). Да би се залечила рана, треба узети корен вучје јабуке, седам пута га опрати водом, а онда осушити и иситнити. Потом је неопходно све то помеша-

ти са медом и начинити лепињицу која се ставља на рану (Катић 1990: 10). Против зубобоље се саветује да се узме корен вучје јабуке и стави у шупљину зуба. Уколико је корен сиров, треба га најпре изгњечити и онда ставити на зуб и држати све док бол не престане (Катић 1990: 23). У *Ходошком зборнику* се може прочитати да ће болови у стомаку престати ако се жваће корен вучје јабуке (Катић 1990: 23).

Будући најраспрострањенија континентална вођка коју људи узгајају већ више од три миленијума, јабука је у том дугом раздобљу не само постала предмет човековог брижног настојања да је узгаја, унапређује и чува, него је код многих народа стекла и митолошку и религијску симболику. Та се симболика на широкој и разубљеној скали креће од љубави и пријатељства, преко сфере соларних значења, до мистичких и есхатолошких простора. Уколико се томе додају њена својства као лекаментна, намах постаје јасно да је јабука од памтивека на разне начине била и остала дубоко укључена у свакодневни живот људи.

Библиографија

- Бојовић, Д. (2014). Јабука као евхаристијски симбол. *Црквене студије* 11, 527–532.
- Караџић, В. С. (1987). *Српске народне пословице*. Сабрана дела В. С. Караџића, IX, прир. М. Пантић. Београд: Просвета.
- Катић, Р. (1986). Терапијски зборници српске средњовековне медицине и њихово порекло. *Археографски прилози* 8, 123–131.
- Катић, Р. (1990). *Медицински списи Ходошког зборника. Избор*. Београд: Народна библиотека Србије.
- Константин Философ (2009). *Живот Стефана Лазаревића, деспота српскога*, прев. и нап. Г. Јовановић. Београд: Издавачки фонд Српске православне цркве, Архиепископије београдско-карловачке.
- Литаврин, Г. Г. (1997). *Византијски медицински трактат XI–XIV вв.* 2. изд. Санкт-Петербург: Алетејя.
- Миловановић, Ч. (1986). *BYZANTINA AINIGMATA, Византијске загонетке*, Балканске народне умотворине, књ. 6. Београд: Српска академија наука и уметности, Одељење језика и књижевности.
- Никол, Д. (1997). *Бесмртни цар*, прев. И. Панић, В. Ракоњац. Београд, Бања Лука: Слио, Глас српски.
- Пајсије, Патријарх (1993): *Сабрани списи*, прир. Т. Јовановић. Стара српска књижевност у 24 књиге, Београд: Просвета, Српска књижевна задруга.
- Плиније Старији (2015). *Историја природе: избор*, прев. с латинског Џ. Ф. Хили, прев. с енглеског Н. Мрђеновић, Београд: Досије студио.
- Стојичић, Ђ. (2006). *Српске народне изреке*, I. Београд: Компанија Новости.
- Чајкановић, В. (1985). *Речник српских народних веровања о биљкама*, рукопис приредио и допунио В. Ђурић. Београд: Српска књижевна задруга, Српска академија наука и уметности.

Целебцић, Д. (2004). Један занемарени аспект симболике јабуке у византијској књижевности. Поводом *Vita Basilii* (4. 14–20), *Зборник радова Византолошког института* 41, 123–132.

Chevalier, J. i Gheerbrant, A. (1983). *Rječnik simbola. Mitovi, sni, običaji, geste, oblici, likovi, boje, brojevi*, Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.

Geoponica (1895). *Geoponica sive Cassiani Bassi De Re Rustica Eclogae*, rec. H. Beckh, Leipzig: In aedibus B. G. Teubneri.

Kazhdan, A. P. (Ed.) (1991). *The Oxford Dictionary of Byzantium*. Vol. II, New York, Oxford: Oxford University Press.

Schilbach, E. (1970). *Byzantinische Metrologie*, München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung.

“Apple Which Takes Longer to Come to Fruition, Stays Fresh Longer” (A Few Points on Apple)

Radivoj Radić

Summary

Apple is the most widespread continental fruit, and man has grown it for more than three thousand years. With passing of time, apple has gained its mythological as well as religious significance in cultures ranging from the Ancient Greece to the Nordic cultures, and its symbolism is also evident in the Christian civilization. Apple is the symbol of love, friendship, knowledge, magic, renewal, fertility, freshness, even imperial rule. It is a holy tree that may even have connections with the underworld, and because of its spherical shape and red color it even possesses the solar symbolism. In Christianity, on some occasions, apple can even be a Eucharistic symbol. It becomes the flesh and blood of Jesus Christ, and when there are no priests present, it is consumed during Eucharist. Due to its significance, various ancient and medieval treatises and encyclopedia contained a lot of information about how to plant, grow, preserve, and graft apples. In addition, apple is the crucial ingredient of many medications, and it also became part of many proverbs of the Serbian people.

Keywords: apple, symbolism, Antiquity, Middle Ages, mythology, religion, breeding, storage, medicine, prescription.

проф. др Радивој Ђ. Радић
Универзитет у Београду, Филозофски факултет
Е-пошта: rradic@f.bg.ac.rs

Примљено: 2. 7. 2021.
Прихваћено: 15. 9. 2022.